

АВТ
ВЕР

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ВОВЧАНСЬКА ОЛЕНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 343.98 : 343.131

**РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО
ПЕРЕВЕЗЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ
ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпропетровськ – 2014

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним із актуальних питань сучасності є проблема протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Великі масштаби і темпи поширення наркозлочинності створюють реальну загрозу життєво важливим інтересам людини, суспільства та держави, мають негативний вплив на фізичне і моральне здоров'я нації, соціальну стабільність українського суспільства, призводять до неминучої деградації окремої особистості, а також є криміногенним фактором, що сприяє вчиненню інших видів злочинів. Статистичні дані свідчать, що найбільш поширеними злочинами у сфері незаконного обігу наркотиків є незаконне виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів з метою збуту, а також їх збут (ст. 307 КК України), або без мети збуту (ст. 309 КК України). За даними МВС України, у 2013 р. із загальної кількості (60127) зареєстровано 15469 кримінальних правопорушень за ознаками ст. 307. Кожний із цих злочинів, незалежно від мети, є своєрідним віддзеркаленням стану наркозлочинності в Україні, яка у багатьох випадках є організованою, або так званим наркобізнесом. У структурі організованої злочинності кожна стадія взаємопов'язана та чітко розподілена між виконавцями: від вирощування або виготовлення наркотичної сировини до її збуту споживачу. У цьому злочинному ланцюгу значне місце посідає перевезення наркотичних засобів.

На сьогодні в економіці України залізничний транспорт залишається одним із основних. Аналіз діяльності транспортної міліції України щодо протидії незаконному обігу наркотиків свідчить, що криміногенна ситуація на залізничному транспорті, хоча і має певні тенденції до послаблення, однак залишається складною. Так, у 2009 р. на залізничному транспорті вчинено 3270 злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків, у 2010 р. – 3200, у 2011 р. – 2992, у 2012 р. – 2180, у 2013 р. – 2503. Зазначені правопорушення прямо пов'язані з перевезенням наркотиків, оскільки здебільшого наркотичні засоби виявляють безпосередньо у рухомому складі, а затримані з наркотиками особи на території обслуговування залізниць у переважній більшості причетні до їх перевезення. Протидія правоохоронними органами незаконному обігу наркотичних засобів на сьогодні потребує покращення. Одним із напрямків цієї діяльності є створення науково обґрунтованих рекомендацій з розслідування кримінальних проваджень за такими фактами.

Теоретичним підґрунтям дослідження є праці вчених-криміналістів України та близького зарубіжжя, які зробили значний внесок у розробку методики розслідування окремих видів злочинів: Ю.П. Аленіна, К.В. Антонова, О.Я. Басва, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, В.Д. Берназа, А.І. Вінберга, В.К. Весельського, А.Ф. Волобуєва, В.Г. Гончаренка, В.А. Журавля, А.В. Ішенка, Н.С. Карпова, В.О. Коновалової, Н.І. Клименко, В.С. Кузьмічова, В.К. Лисиченка, В.В. Лисенка, Є.Д. Лук'янчикова, В.Г. Лукашевича, Г.А. Матусовського, В.Т. Нора, В.О. Образцова, М.І. Порубова,

Є.Р. Россинської, М.В. Салтєвського, М.Я. Сегає, Р.Л. Степанюка, В.М. Тертишника, В.В. Тіщенко, Л.Д. Удалової, П.В. Цимбала, К.О. Чаплинського, С.С. Чернявського, В.Ю. Шепітька, М.Є. Шумила, Н.Г. Шурухнова, О.О. Юхна, М.П. Яблокова та ін.

Окремі проблеми методики розслідування злочинів щодо незаконного обігу наркотичних засобів досліджувалися у працях В.С. Бурданової, Т.А. Боголюбова, В.І. Брильова, А.С. Джандієрі, О.А. Єсіної, З.П. Клименко, Н.М. Косміної, В.О. Коханова, І.І. Курильова, В.М. Лисенка, Г.М. Меретукова, Л.П. Ніколаєвої, О.В. Одерія, А.Б. Петруніної, А.М. Поляха, А.В. Сивачова, С.В. Сухова, К.А. Толпекіна, В.М. Шевчука та інших учених-криміналістів, які зробили значний внесок у теорію і практику розслідування даних видів злочинів. Однак у зазначених роботах не було розглянуто особливостей розслідування перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом.

Зазначене вище обумовлює актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, її наукову, теоретичну та практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до розділу 6.4 додатку 6 Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010-2014 рр., які затверджені наказом МВС України від 29.07.2010 р. № 347, Плану заходів щодо виконання концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011-2015 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.11.2010 р. № 2140-р., та у межах загальноуніверситетської наукової теми «Теорія і практика застосування кримінально-правових і кримінально-процесуальних норм, кримінологічних, криміналістичних заходів протидії злочинності в Україні органами внутрішніх справ» (державний реєстраційний номер 0112U003551), затвердженої 28.05.2012 р.

Темі дисертації затверджено вченою радою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ 26 листопада 2009 року (протокол № 9).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дослідження полягає у вирішенні конкретного наукового завдання з розробки криміналістичної характеристики та основних організаційних і тактичних напрямів розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом. Комплексність мети, її багатоплановість зумовили необхідність вирішення таких *задач*:

- відокремити предмет перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом та визначити елементи обстановки, в якій вчинюються злочини;
- систематизувати способи перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом та встановити сліди, що виникають при застосуванні того чи іншого способу;
- надати характеристику осіб, які займаються незаконним перевезенням наркотичних засобів залізничним транспортом;

- встановити особливості діяльності правоохоронних органів з виявлення ознак злочину та початку досудового розслідування;

- розробити слідчі ситуації початкового етапу розслідування та визначити відповідні їм слідчі (розшукові) дії;

- визначити особливості організації і тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у діяльності органів досудового розслідування з виявлення та розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом.

Предметом дослідження є розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом.

Методи дослідження складають комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, обраних відповідно до поставлених у роботі мети і задач, з урахуванням об'єкта і предмета дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є *загальний діалектичний метод*, а також сукупність інших методів і прийомів наукового пізнання. Їх практичне застосування визначається системним підходом, що надає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми. Так, використання методів *формальної логіки* дозволило детальніше усвідомити сутність основних ознак наркотичних засобів, обстановки вчинення злочину та способів їх перевезення (підрозділи 1.1-1.3). *Системно-структурний метод* використовувався при розробці класифікації способів вчинення злочинів та зв'язків між іншими елементами криміналістичної характеристики (розділ 1), а також при розробці системи тактичних прийомів проведення слідчих дій (підрозділ 2.2). *Порівняльно-правовий метод* використано для дослідження елементів криміналістичної характеристики злочинів, що розглядаються, в циклі кримінально-правових наук (підрозділи 1.1-1.4). *Соціологічний метод* застосовувався при вивченні результатів анкетування та інтерв'ювання слідчих, експертів, працівників оперативних підрозділів. *Статистичний метод* використовувався для аналізу й узагальнення емпіричної інформації стосовно теми дослідження та результатів статистичної звітності.

Правову базу дослідження складають Конституція України, Закони України, укази Президента України, постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, пленумів Верховного Суду України, що регулюють суспільні відносини у сфері розслідування та попередження злочинів, відомчі та міжвідомчі нормативно-правові акти.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних учених щодо досліджуваної проблеми, при опрацюванні яких застосовувався комплексний міжгалузевий підхід.

Емпіричну базу дослідження становлять результати узагальнення оперативної, слідчої та судової практики. Зокрема, опрацьовано: матеріали 275 кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним перевезенням наркотичних засобів залізничним транспортом

(Дніпропетровська, Запорізька, Луганська, Донецька, Івано-Франківська, Київська, Одеська області, м. Київ та Автономна Республіка Крим), порушених протягом 2006-2013 рр.; дані офіційної статистичної звітності МВС України за 2008-2013 рр.; зведені результати опитувань 326 слідчих, 68 працівників оперативних підрозділів транспортної міліції та 78 працівників експертних установ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше в Україні розроблено методику розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом. Проведеним дослідженням сформульовано ряд наукових положень, висновків і рекомендацій, які у своїй сукупності мають певний ступінь наукової новизни, зокрема:

уперше:

- визначено елементи криміналістичної характеристики незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом, якими є предмет злочинного посягання, способи перевезення, обстановка та слідова картина вчинення злочину, характеристика особи злочинця, та розкрито складові кожного з них;

- встановлено обставини, що підлягають дослідженню та доказуванню при розслідуванні незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом;

- визначено дії патрульно-постових нарядів, оперативних та слідчих підрозділів ОВС, що проводяться для встановлення первинної інформації про перевезення наркотиків залізничним транспортом та обумовлюють напрямки розслідування на початковому етапі;

- розроблено типові слідчі ситуації, що складаються на початковому етапі розслідування перевезення наркотиків залізничним транспортом: 1) злочинець відомий, його затримано під час транспортування наркотиків або відразу після прибуття потяга на прилеглий території; 2) злочинець невідомий, з місця вчинення злочину зник, залишивши наркотики, є окремі дані про нього; 3) виявлено наркотики, злочинець невідомий і відсутня інформація про нього – та запропоновано механізм їх вирішення із зазначенням переліку та послідовності проведення слідчих (розшукових) дій;

удосконалено:

- теоретичні положення щодо типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування, які необхідно розглядати з точки зору сприятливості встановлення злочинця, та правильне визначення яких дозволить слідчим органам організувати процес розслідування у вірному напрямку з обранням необхідного комплексу слідчих (розшукових) дій;

- систему засобів тактичного забезпечення розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом з урахуванням сучасних умов правоохоронної практики, яка полягає у поєднанні тактичних прийомів і комбінацій, що використовуються при проведенні слідчих (розшукових) дій з оперативно-розшуковими та організаційними заходами;

- алгоритм дій щодо усунення слідчих помилок, а також прийоми

подолання протидії розслідуванню із зазначенням переліку і послідовності пріоритетних слідчих (розшукових) дій;

дістало подальшого розвитку:

– теоретичні положення щодо поняття криміналістичної характеристики злочинів, її структури, значення та можливостей використання при розслідуванні злочинів;

– форми та способи взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів та патрульно-постової служби під час розслідування злочинів;

– положення щодо організації й тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на вилучення інформації з матеріальних та особистісних джерел.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені в роботі висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– правотворчій діяльності – для вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює процес розслідування злочинів;

– правозастосовній сфері – у діяльності органів досудового розслідування щодо кримінальних проваджень, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків (акти впровадження ГУМВС України в Дніпропетровській області від 25.11.2011 р.; УБОЗ ГУМВС України в Дніпропетровській області від 19.01.2012 р.; УМВС України на Придніпровській залізниці від 15.04.2014 р.);

– науково-дослідній діяльності під час проведення наукових досліджень, спрямованих на розробку і вдосконалення методик розслідування окремих видів злочинів;

– навчальному процесі – при підготовці підручників і посібників з кримінального процесу, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, розробці текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів і практичних занять з цих дисциплін (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 30.12.2011 р.; Акалемії митної служби України від 10.11.2011 р.; Одеського державного університету внутрішніх справ від 23.11.2012 р.).

Апробація результатів дисертації. Викладені у дисертації результати наукового дослідження оприлюднено на науково-практичних конференціях та семінарах: «Актуальні проблеми охорони громадського порядку та досудового провадження» (Дніпропетровськ, 2009 р.), «Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики» (Дніпропетровськ, 2011 р.), «Реформування системи кримінальної юстиції в Україні: кримінально-правові, кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми» (Ірпінь, 2012 р.), «Актуальні проблеми застосування нового кримінального процесуального законодавства України та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі» (Харків, 2012 р.), «Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики» (Дніпропетровськ, 2012 р.), «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності та юридичної науки» (Дніпропетровськ, 2013 р.), «Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики» (Дніпропетровськ, 2013 р.),

«Права людини: теорія, реальність, перспективи» (Дніпропетровськ, 2013 р.), «Актуальні питання оперативно-розшукової протидії злочинам» (Дніпропетровськ, 2014 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у п'яти наукових статтях, опублікованих у чотирьох фахових виданнях України з юридичних наук та зарубіжному науковому виданні, дев'яти тезах доповідей на науково-практичних конференціях і семінарах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 213 сторінок, з яких 163 сторінки основного тексту. Список використаних джерел складається з 241 найменування і займає 25 сторінок, 3 додатки викладено на 25-и сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, висвітлено ступінь вивчення проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи, теоретичне і емпіричне підґрунтя дисертаційного дослідження, сформульовано наукову новизну, підкреслено наукове і практичне значення одержаних результатів, подано відомості про наукові публікації, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом» складається з чотирьох підрозділів, в яких розглянуто елементи криміналістичної характеристики незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом, якими є предмет злочинного посягання, способи перевезення, обстановка вчинення злочину, слідова картина злочину, характеристика особи злочинця. Зазначені елементи найбільш часто використовуються слідчими та працівниками оперативних підрозділів для виявлення ознак злочину та на початковому етапі досудового розслідування.

У підрозділі 1.1 «Предмет злочинного посягання» зазначено, що предметом безпосереднього посягання є наркотичні засоби, психотропні речовини їх аналоги, які, на думку автора, потрібно визначати єдиним терміном «наркотики», а також прекурсори. На підставі аналізу поглядів науковців на класифікацію наркотиків, виділено три основні групи наркотиків залежно: від джерела походження – рослинного, синтетичного, напівсинтетичного; фармакологічного впливу на організм – опіоїди, наркотичні засоби з коноплі; стимулятори, амфетаміни та його похідні; галюциногени; заспокійливі засоби і транквілізатори; інші контролюючі речовини; способу виготовлення – на фармацевтичних підприємствах; у побутових умовах з використанням певних знань у галузі хімії та фармакології і спеціального хімічного обладнання та без використання спеціальних знань та обладнання.

Встановлено, що найбільш розповсюдженими наркотиками, що перевозяться залізничним транспортом, є препарати рослинного походження – похідні від опійного маку та коноплі: макова соломка та марихуана, а також опій екстракційний та екстракт канабісу. Наркотики, виготовлені з рослин конопель та маку, за статистичними даними МВС України за 2010-2013 рр., складають 85 % від загальної кількості вилучених оперативними підрозділами транспортної міліції. Втім, наведені дані не зовсім об'єктивно відображають реальні обсяги перевезення наркотиків. Напівсинтетичні та синтетичні наркотики і більшість психотропних речовини займають невеликий об'єм, а звідси й легше маскуються перевізниками. Більшість вилучених наркотиків такого роду виявлені оперативним шляхом під час розслідування та викриття організованих злочинних груп, а значна частина злочинів, що вчинюються окремими перевізниками, залишається латентною.

У підрозділі 1.2 «Обстановка вчинення злочину» наголошено на тому, що обстановка злочину є одним із найважливіших елементів криміналістичної характеристики злочинів. Кожен злочин, його підготовка, вчинення та приховування здійснюються в тій або іншій обстановці, за певних умов, що здатні впливати на інші елементи криміналістичної характеристики.

Обстановка, що складається при незаконному перевезенні наркотичних засобів залізничним транспортом, формується, з одного боку, під впливом чинників об'єктивного характеру: географічне положення, кліматичні умови, демографічні умови; політичні й соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні та країнах ближнього зарубіжжя. З іншого – обставинами, що характеризують специфіку роботи залізничного транспорту: значна за своїми масштабами довжина залізничних магістралей; скупчення величезної кількості багажу, що перевозиться; концентрація великих людських потоків на порівняно малих територіях (приміщеннях); висока динамічність перевізного процесу; значна розкиданість об'єктів, що перебувають в оперативному обслуговуванні транспортної міліції; економічні та фінансові умови функціонування залізничного транспорту тощо.

Серед суб'єктивних причин можна зазначити, що, з одного боку, спостерігається стала тенденція до зміни структури та характеру злочинності у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, загальний рівень якої має тенденцію до зростання, особливо організованої, з іншого – недоліки, що мають місце у роботі оперативних підрозділів та слідства, наслідком чого є несвочасне виявлення злочину, неякісне збирання початкових матеріалів, недостатнє використання при проведенні слідчих (розшукових) дій тактичних прийомів, застосування не в повному обсязі всіх можливих техніко-криміналістичних засобів.

Місцем вчинення злочину є пасажирський або вантажний залізничний транспорт. Злочинець обирає маршрути потягів залежно від часу, в який він рухається. Стосовно пасажирських потягів це такі маршрути, при яких потяг рухається переважно вночі.

У підрозділі 1.3 «Способи перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом та слідова картина» зазначено, що спосіб вчинення злочину є основним елементом криміналістичної характеристики, що пов'язує інші між собою. Спосіб перевезення обирається злочинцем залежно від виду наркотичної речовини, його особистісних вмінь і навичок злочинної діяльності, відстані, на яку переміщується вантаж.

При вчиненні цього злочину наявні усі складові: підготовка, безпосереднє перевезення та приховування. Підготовка до перевезення наркотиків включає вибір маршруту перевезення; потяга та вагона у складі потяга; місця розміщення наркотиків у вагоні; способу маскуванню наркотиків перед розміщенням у вагоні; способу доставки наркотиків до вагона та розміщення у вагоні; співучасників злочину; плану дій у разі можливого викриття під час перевезення або безпосередньо після прибуття у кінцевий пункт маршруту.

Безпосереднє перевезення наркотиків, залежно від способу, супроводжується діями злочинця, направленими на збереження наркотиків і додаткове маскуванню їх під час перевезення у разі необхідності.

Способами приховування злочину є утаювання, знищення, маскуванню, фальсифікація інформації або її носіїв, а також сукупність цих способів. За результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень, злочинці у 82 % обирають для перевезення пасажирські потяги і лише у 18 % – вантажні. У пасажирських потягах наркотики можуть приховуватися: в обшивках стін та стелі пасажирського купе – у 14 %, в обшивках стін та стелі вагона – 4 %, в особистих речах пасажирів – 41 %, в технологічних місцях (рундуки для вугілля, міжстельовий простір над вбиральнями та тамбурами вагонів, радіатори опалення, сміттєзбиральники, люки над електрошитами, вентиляційні люки) – 7 %, серед майна (постільної білизни, ковдр, подушок тощо) у службовому купе провідників – 5 %, у туалеті пасажирського потяга – 5 %, у технічних пристроях локомотива – 14 %.

Залежно від способу перевезення виникають певного виду сліди, що вказують на нього. На підставі аналізу та узагальнення правоохоронної практики розслідування злочинів цієї категорії зазначено всі можливі сліди, що виникають при перевезенні наркотиків залежно від способів вчинення та приховування злочину, виду вагонів та місця розташування наркотиків у вагоні.

У підрозділі 1.4 «Характеристика осіб, які займаються незаконним перевезенням наркотичних засобів залізничним транспортом» виділено категорію осіб, які займаються перевезенням наркотиків залізничним транспортом та надано їх характеристику, включаючи відомості соціально-демографічного характеру (стать, вік, рід занять, освіта, сімейний стан); виробничо-побутового характеру (поводження за місцем роботи, проживання, навчання); соціально-правового характеру (судимість, раніше вчинені адміністративні правопорушення).

Однією з характеристик особи злочинця є статеву приналежність, де значний відсоток займають жінки. Окремо зазначено, що 38 % перевезень наркотиків, що вчиняються особами у складі організованих злочинних груп,

складають саме групи з чоловіка та жінки. Це зумовлено тим, що чоловік та жінка, які є або видають себе за подружжя чи коханців, викликають менше підозри з боку співробітників правоохоронних органів.

Не менш важливою є вікова характеристика особи злочинця. Найбільшу кількість злочинів даного виду вчиняють особи віком від 17 до 40 років. Вивченням кримінальних проваджень за 2006-2013 рр. з'ясовано дані щодо кількості злочинів, вчинених певною віковою категорією, зокрема: особи віком до 17 років вчиняють – 2 % даних злочинів; від 17 до 20 років – 18 %; з 20 до 28 років – 30 %; з 28 до 33 років – 36 %; з 33 до 40 років – 8 %; від 40 років – 6 %. З наведених даних зрозуміло, що перевезенням наркотиків залізничним транспортом займаються, в основному, особи середнього віку. Однак останнім часом все частіше трапляються випадки перевезення наркотиків особами пенсійного віку, що пов'язано з матеріальним становищем пенсіонерів.

Кількість вчинених злочинів знаходиться у прямій залежності від освітнього рівня злочинців. Найбільша кількість осіб мають середню освіту. Це підтверджують дані вивчення кримінальних проваджень, згідно з якими середню освіту мають 44 % злочинців, середню спеціальну – 30 %, незакінчену вищу – 8 %, вищу – 18 %.

За специфікою діяльності злочинців можна класифікувати таким чином: особи без постійного місця роботи складають 66 % від загальної кількості злочинців; працюючі – 16 %; учні технікумів (училищ, коледжів) та студенти вищих навчальних закладів – 14 %, пенсіонери – 4 %. Серед працюючих близько 40 % складають працівники залізничного транспорту.

Соціально-правова характеристика особи злочинця, отримана шляхом узагальнення результатів вивчення кримінальних проваджень, дозволяє поділити всіх перевізників наркотиків залізничним транспортом на п'ять груп: професійні злочинці – члени організованих груп та злочинних організацій (28 %); особи, які є професійними перевізниками наркотиків і працюють за завданням представників організованих злочинних груп (31 %); особи, які під впливом соціального фактора (втрата роботи, низька заробітна платня, бажання жити краще) стали на злочинний шлях з метою швидкого збагачення (20 %); наркомани, які за перевезення наркотиків отримують частину, яку частково реалізують, а частково самі вживають (7 %); особи, які не пов'язані з незаконним обігом наркотиків, а перевозять їх під виглядом інших речей, не знаючи справжнього змісту (14 %).

Розділ 2 «Характеристика етапів розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом» складається з двох підрозділів, у яких розглянуто особливості виявлення ознак злочину та початку досудового розслідування, а також типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування та відповідний їм комплекс слідчих (розшукових) дій.

У підрозділі 2.1 «Особливості виявлення ознак злочину та початку досудового розслідування» зазначено, що первинні матеріали, які є приводом для початку кримінального провадження щодо незаконного перевезення наркотиків залізничним транспортом, надходять у правоохоронні органи з

різних джерел інформації, якими можуть бути: а) заяви, листи і повідомлення, що надійшли від громадян (21 %); б) повідомлення працівників установ та організації залізничного транспорту (25 %); в) матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень (15 %); г) матеріали, отримані в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів (34 %).

Особливість виявлення ознак злочину та початку досудового розслідування полягає в тому, що у більшості випадків перевірка інформації проводиться оперативними засобами і методами. Головна мета такої перевірки полягає у збиранні достовірної інформації про можливі причини, мотивацію, учасників перевезення наркотиків, наявність та кількість перевезеної речовини тощо. У виявленні первинної інформації про перевезення наркотиків залізничним транспортом значну роль відіграють патрульно-постові наряди та оперативні підрозділи органів внутрішніх справ під час охорони громадського порядку, перевірки документів у громадян та здійснення інших заходів профілактичного характеру. У підрозділі розглянуто дії зазначених працівників органів внутрішніх справ, зосереджено увагу на тактичній складовій цієї діяльності.

У підрозділі 2.2 «Організація розслідування злочину на початковому етапі відповідно до типових слідчих ситуацій» проаналізовано слідчі ситуації початкового етапу досудового розслідування та визначено відповідний алгоритм дій слідчого.

На початковому етапі розслідування перевезення наркотиків залізничним транспортом виникають такі типові слідчі ситуації: а) злочинець відомий, його затримано під час транспортування наркотиків або відразу після прибуття потягу на прилеглий території (60 %); б) злочинець невідомий, з місця вчинення злочину зник, залишивши наркотики, є окремі дані про нього (12 %); в) виявлено наркотики, злочинець невідомий і відсутня інформація про нього (28 %).

За сприятливою слідчою ситуацією, коли є інформація про злочин та відома особа злочинця, доцільно проводити такі слідчі дії: огляд місця події та наркотиків; затримання та особистий огляд підозрюваного; освідування підозрюваного; допит підозрюваного; допит свідків; обшук за місцем мешкання підозрюваного; призначення експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; призначення інших видів експертиз (фармакологічної, дактилоскопічної, трасологічної тощо); слідчий експеримент; пред'явлення для впізнання підозрюваного.

За ситуацією, коли особу злочинця встановлено, але місце знаходження її невідоме, основні зусилля правоохоронців мають бути спрямовані на пошук злочинця. Інформація для розшуку може бути отримана за допомогою гласних слідчих (розшукових) дій: огляд місця події, допит свідків, призначення експертиз; негласних слідчих (розшукових) дій: накладення арешту на кореспонденцію, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних

інформаційних систем, обстеження житла та іншого володіння особи, спостереження за місцями можливої появи підозрюваного, використання конфіденційного співробітництва; оперативно-розшукових заходів: складання словесного портрета та фоторобота, переслідування по «гарячих» слідах, пошук свідків за маршрутом передбачуваного руху злочинця, засідки в місцях можливої появи злочинця, перевірка за криміналістичними обліками.

У ситуації, коли відомий факт вчинення злочину, але невідома особа злочинця, можуть проводитися такі слідчі дії: огляд місця, де перевозилися наркотики; допит свідків; призначення судових експертиз; надання доручення оперативним підрозділам щодо встановлення особи злочинця та його місця знаходження. Оперативно-розшуковими заходами у даному випадку можуть бути: пошук свідків-очевидців на початковій і кінцевій станціях та за маршрутом руху потяга, засідка в місці знаходження перевезеного наркотику та можливої появи злочинця, перевірка за криміналістичними обліками, інші оперативно-розшукові заходи.

Розділ 3 «Організація і тактика проведення окремих слідчих дій» складається з двох підрозділів, в яких висвітлено особливості проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання інформації з матеріальних об'єктів та особистісних джерел.

У підрозділі 3.1 «Організація і тактика проведення слідчого огляду» зазначено, що слідчий огляд належить до числа першочергових, неповторних та незамінних слідчих дій.

На основі аналізу різних наукових підходів В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, І.Є. Биховського, Є.Д. Лук'янчикова, В.П. Колмакова, М.І. Порубова, В.М. Тертишника, К.О. Чаплинського, В.Ю. Шелітька розглянуто особливості організації і тактики проведення слідчої дії з урахуванням слідчої ситуації.

Результативність слідчого огляду прямо залежить від складу слідчо-оперативної групи. За даними дослідження, група у повному складі виїжджала у 73 % випадках. Слідчий при плануванні огляду місця події на підставі аналізу наявної вихідної оперативно-розшукової інформації може збільшити склад слідчо-оперативної групи, у передбаченому законом порядку забезпечити участь відповідних підрозділів і служб в охороні місця події, затриманні злочинів по «гарячих» слідах та виявленні слідів злочинної діяльності.

На підставі узагальнення практики розслідування злочинів визначено тактичні помилки, що допускаються слідчими під час проведення огляду: несвоєчасне проведення слідчої дії – 81 %; відсутність науково-технічних засобів виявлення і фіксації слідів кримінального правопорушення – 12 %; поверхнєве проведення слідчої дії – 53 %; ігнорування оперативно-розшукової інформації – 69 %; відсутність послідовності огляду – 43 %; проведення огляду неповним складом слідчо-оперативної групи – 9 %; відсутність єдиного керівництва слідчим оглядом – 77 %.

Акцентовано увагу на тому, що при розслідуванні незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом огляд доцільно поєднувати з комплексом оперативно-розшукових заходів.

У підрозділі 3.2 «Тактика допиту» визначено організаційні і тактичні особливості допиту у провадженнях про незаконне перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом.

На підставі узагальнення оперативно-слідчої практики запропоновано перелік основних організаційно-підготовчих заходів до проведення допиту та типовий предмет допиту. Зроблено висновок, що предмет допиту залежить від характеру розслідуваного кримінального правопорушення.

Доведено, що результативність допитів прямо залежить від часу та раптовості їх проведення. Більшість допитів проводяться у конфліктних ситуаціях. До основних видів конфліктних ситуацій допиту віднесено такі: відмова допитуваного від давання показань (64 %), давання неправдивих показань (83 %), давання допитуваним неповних показань (97 %), постійна зміна показань (49 %), відсутність психологічного контакту із допитуваним (52 %), вчинення допитуваними активної протидії під час допиту (31 %), негативний вплив на сумлінного учасника допиту (17 %).

Значну увагу приділено тактиці допиту. Під тактикою допиту слід розуміти сукупність криміналістичних рекомендацій, які визначають найбільш раціональні способи встановлення психологічного контакту із допитуваним, методи і прийоми правомірного психологічного впливу для одержання правдивих показань, що мають значення для кримінального провадження.

Розглянуто тактичні прийоми, які доцільно використовувати під час проведення допиту. До найбільш розповсюджених тактичних прийомів за даною категорією кримінальних проваджень автор відносить такі: встановлення психологічного контакту – 100 %; виклад показань у формі вільної розповіді – 98 %; постановка запитань – 100 %; пред'явлення доказів – 79 %; спостереження за поведінкою допитуваного – 48 %; використання різних темпів допиту – 37 %; створення та зняття напруження – 42 %; створення уявлення про інформованість слідчого – 54 %; приховування меж поінформованості слідчого – 21 %; розповідь слідчим версій про ймовірний розвиток злочинної події – 19 %; використання рефлексії допитуваного – 23 %; використання фактора раптовості – 34 %; використання у злочинній групі конфліктів та протиріч – 47 %; «розпалення» конфлікту – 39 %; застосування науково-технічних засобів – 21 %.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у розробці методики розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом. Основні результати дисертаційного дослідження полягають у такому.

1. Під предметом злочинного посягання потрібно розуміти наркотики, що перевозяться залізничним транспортом. Найбільш поширеними з них є похідні від опійного маку та коноплі: макова соломка (18 %), марихуана (55 %), опій

екстракційний (8 %) та екстракт канабісу (4 %). Значну частку становлять також напівсинтетичні, синтетичні наркотики та психотропні речовини. Більшість злочинів, пов'язаних із перевезенням наркотиків, є латентними з причини застосування з боку злочинців витончених і складних способів маскування під час перевезення.

Обстановка незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом формується, з одного боку, під впливом чинників об'єктивного характеру, що впливають на загальну наркозлочинність в Україні, з іншого – обставинами, що характеризують специфіку роботи залізничного транспорту. До елементів обстановки слід відносити: політичні та соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні; географічне положення України та обумовлені ним кліматичні умови; демографічні чинники; умови, пов'язані з функціонуванням залізничного транспорту України (значна протяжність залізничних магістралей, зкупчення великої кількості пасажирів та багажу, висока динамічність перевізного процесу тощо); економічні та фінансові умови функціонування залізничного транспорту тощо.

2. При перевезенні наркотиків залізничним транспортом спосіб учинення злочину є повноструктурним та складається з підготовки, безпосередньо перевезення та приховування злочину. Підготовка до перевезення наркотиків включає вибір: маршруту перевезення; потяга та вагона у складі потяга; місця розміщення наркотиків у вагоні; способу маскування наркотику перед розміщенням його у вагоні; способу доставки наркотиків до вагона та розміщення у вагоні; співучасників злочину, а також планування дій у разі можливого викриття під час перевезення або безпосередньо після прибуття у кінцевий пункт маршруту.

Безпосереднє перевезення наркотиків супроводжується діями злочинця, спрямованими на їх збереження і додаткове маскування під час перевезення у разі необхідності. У більшості випадків наркотики перевозяться у: обшивках стін та стелі пасажирського купе (14 %), обшивках стін та стелі вагона (4 %), особистих речах пасажирів (41 %), технологічних місцях (7 %), серед майна у службовому купе провідників (5 %), туалеті пасажирського потяга (5 %), технічних пристроях локомотива (14 %). При перевезенні наркотиків у вантажних вагонах використовуються переважно криті вагони та контейнери (68 %) та піввагони (25 %). Практично не використовуються для перевезення наркотиків цистерни.

Способами приховування злочину є утаювання, знищення, маскування, фальсифікація інформації або її носіїв, а також сукупність цих способів. Утаювання відбувається у пасивній формі – шляхом відмови у наданні інформації або замовчуванні джерел придбання наркотиків, постачальників тощо. Фальсифікація, як правило, відбувається шляхом надання неправдивих відомостей.

Характер дій злочинця з підготовки, вчинення та приховування злочину визначає необхідність застосування певних знарядь та засобів, результатом взаємодії яких з навколишнім середовищем є виникнення слідів. Залежно від

місце приховування та дій злочинця виникають певного виду сліди. Ними можуть бути: залишки наркотичної речовини, що випадково осипається при упакуванні; її запах; порушення цілісності предметів взуття та одягу, упаковок предметів; механічні пошкодження тари (розрізи, розриви), загублені злочинцем речі, різноманітні мікрочастки та мікроречовини, а також традиційні трасологічні сліди: рук, взуття, ріжучого інструменту тощо.

3. Із сукупності ознак особи злочинця, що займається перевезенням наркотиків залізничним транспортом, найбільший інтерес становлять такі відомості: соціально-демографічного, виробничо-побутового та соціально-правового характеру. У 75 % випадків злочин вчиняють чоловіки. Злочинці, в основному, є особами середнього віку, мають середню освіту, без постійного місця роботи. Встановлено, що останнім часом збільшилася кількість випадків перевезення наркотиків особами пенсійного віку (60-70 років), що пов'язано зі складним матеріальним становищем пенсіонерів. Серед працюючих близько 40 % складають працівники залізничного транспорту. За місцем проживання більшість перевізників наркотиків є жителями регіонів вирощування наркотичних засобів.

Соціально-правова характеристика особи злочинця дозволяє поділити всіх перевізників наркотиків залізничним транспортом на п'ять груп: 1) професійні злочинці – члени організованих груп та злочинних організацій; 2) особи, які є професійними перевізниками наркотиків і працюють за завданням представників організованих злочинних груп; 3) особи, які під впливом соціального фактора стали на злочинний шлях з метою швидкого збагачення; 4) наркомани, які за перевезення наркотиків отримують частину, яку частково реалізують, а іншу споживають; 5) особи, які не пов'язані з незаконним обігом наркотиків, а перевозять їх під виглядом інших речей, не знаючи справжнього їх вмісту.

4. Первинні матеріали, що є приводом для початку кримінального провадження щодо перевезення наркотиків залізничним транспортом, надходять у правоохоронні органи з різних джерел інформації, якими можуть бути: заяви, листи і повідомлення, що надійшли від громадян; повідомлення працівників установ і організацій залізничного транспорту; матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень; матеріали, отримані в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

Особливості діяльності з виявлення ознак злочину полягає в тому, що у багатьох випадках вона проводиться оперативними засобами і методами. Серед заходів, спрямованих на виявлення ознак кримінального правопорушення та початку досудового розслідування, що застосовують працівники ОВС під час охорони громадського порядку у потягах та на вокзалах, є опитування громадян та спостереження за особами, які своєю поведінкою викликають підозру у можливості вчинення злочину. Особливе значення у виявленні ознак кримінального правопорушення має аналіз первинної інформації, а також відомості про джерела її отримання.

5. Типовими слідчими ситуаціями, що складаються на початковому етапі розслідування перевезення наркотиків залізничним транспортом є такі: злочинець відомий, його затримано під час транспортування наркотиків або відразу після прибуття потяга на прилеглий території; злочинець невідомий, з місця вчинення злочину зник, залишивши наркотики, є окремі дані про нього; виявлено наркотики, злочинець невідомий і відсутня інформація про нього. Кожній слідчій ситуації відповідає певний комплекс слідчих (розшукових) дій. Основними слідчими (розшуковими) діями у будь-якій ситуації є: огляд місця події та наркотиків; освідчення підозрюваного, його допит; допит свідків, призначення експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

6. Визначено організаційно-підготовчі заходи та розроблено тактичні прийоми проведення слідчих дій для вилучення інформації з «матеріальних» та «особистісних» джерел. Узагальнено слідчі помилки щодо проведення слідчих дій та запропоновано алгоритм їх вирішення.

До основних організаційно-тактичних заходів слідчого огляду можна віднести такі: правильне визначення меж слідчого огляду; обрання правильного порядку пересування місцем події під час огляду; визначення тактичних прийомів огляду обстановки місця події та окремих її елементів.

Визначено тактичні помилки та прорахунки, яких припускалися слідчі під час проведення огляду. До них слід віднести: несвоєчасне проведення слідчої дії; відсутність науково-технічних засобів виявлення і фіксації слідів кримінального правопорушення; поверхневе проведення слідчої дії; нехтування оперативно-розшуковою інформацією; відсутність послідовності огляду; проведення огляду неповним складом слідчо-оперативної групи; відсутність єдиного керівництва слідчим оглядом.

До основних організаційно-підготовчих заходів до проведення допиту можна віднести: повне та детальне вивчення матеріалів кримінального провадження; вивчення слідчої ситуації, що сформувалася на певному етапі досудового розслідування; визначення кола осіб, які підлягають допиту; встановлення послідовності проведення допитів; визначення предмета допиту; вивчення особи допитуваного; визначення часу проведення допиту; встановлення місця проведення допиту; визначення способу виклику на допит; підбір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному; визначення учасників проведення допиту; визначення технічних засобів фіксації допиту та їх підготовка; забезпечення сприятливих умов проведення допиту; ознайомлення зі спеціальною літературою або використання допомоги осіб, що володіють спеціальними знаннями; визначення низки тактичних прийомів, що будуть застосовуватися під час допиту; складання плану допиту.

За даною категорією кримінальних проваджень допити проводяться у конфліктних ситуаціях. До основних конфліктних ситуацій слід віднести такі: відмова допитуваного від давання показань, давання допитуваним неправдивих показань, давання допитуваним неповних показань, постійна зміна показань, відсутність з допитуваним психологічного контакту, вчинення допитуваним

активної протидії під час допиту, негативний вплив на сумлінного учасника допиту (під час одночасного допиту раніше допитаних осіб).

До тактичних прийомів допиту під час розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом слід віднести такі: встановлення психологічного контакту, виклад показань у формі вільної розповіді, постановка запитань, пред'явлення доказів, спостереження за поведінкою допитуваного, використання різних темпів допиту, створення та зняття напруження, створення уявлення про інформованість слідчого, приховування меж поінформованості слідчого, розповідь слідчим версій про ймовірний розвиток злочинної події, використання рефлексії допитуваного, використання фактора раптовості, використання у злочинній групі конфліктів та протиріч, «розпалення» конфлікту, застосування науково-технічних засобів.

Доведено, що ефективність проведення досудового розслідування в цілому і тактики провадження окремих слідчих (розшукових) дій прямо пропорційна рівню тактичного забезпечення такої діяльності, якості професійної підготовки і практичного досвіду працівників правоохоронних органів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Вовчанська О. А. Предмет незаконного перевезення наркотиків залізничним транспортом / О. А. Вовчанська // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : збірник наукових праць. – 2011. – № 2. – С. 210-219.

2. Вовчанська О. А. Тактика слідчого експерименту під час протидії незаконному обігу наркотичних засобів / О. А. Вовчанська // Право і суспільство : збірник наукових праць. – 2011. – № 6. – С. 217-221.

3. Вовчанська О. А. Способи перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом та слідова картина злочину / О. А. Вовчанська // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 4. – С. 409-418.

4. Вовчанська О. А. Тактичне забезпечення проведення освідування при розслідуванні незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом / О. А. Вовчанська // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : збірник наукових праць. – 2011. – № 4. – С. 463-468.

5. Вовчанская Е. А. Перевозка наркотиков железнодорожным транспортом: способы совершения преступления и следы их применения / Е. А. Вовчанская // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. Ежемесячное научное издание. – Декабрь 2013. – № 12 (90). – С. 106-109.

6. Вовчанська О. А. Чинники, що впливають на розслідування незаконного перевезення наркотиків залізничним транспортом /

О.А.Вовчанська // Актуальні проблеми охорони громадського порядку та досудового провадження : матеріали наук.-практ. конф. і круглих столів (м. Дніпропетровськ, 11 груд. 2009 р., 16 лют., 11 бер. та 28 трав. 2010 р.). – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – С. 216-217.

7. Вовчанська О. А. Організаційно-тактичні особливості забезпечення допиту підозрюваних і обвинувачених / О. А. Вовчанська // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики : матеріали наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 16 листоп. 2011 р.). – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. – С. 13-16.

8. Вовчанська О. А. Характеристика осіб, що займаються перевезенням наркотиків залізничним транспортом / О. А. Вовчанська // Реформування системи кримінальної юстиції в Україні: кримінально-правові, кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 10-річчя Ірпінської фінансово-юридичної академії та 80-річчя з дня народження відомого вченого-криміналіста сучасності, доктора юридичних наук, професора Бахіна Володимира Петровича (16 листоп. 2012 р.). – Ірпінь: Ірпінська фінансово-юридична академія, 2012. – С. 70-71.

9. Вовчанська О. А. Окремі способи перевезення наркотиків залізничним транспортом / О. А. Вовчанська // Актуальні проблеми застосування нового кримінального процесуального законодавства України та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 5 жовт. 2012 р.) / МВС України ; Харк. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінологічна асоціація України. – Х. : ХНУВС, 2012. – С. 194-197.

10. Вовчанська О. А. Організаційно-тактичні особливості забезпечення допиту підозрюваних і обвинувачених / О. А. Вовчанська // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ : проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 21 верес. 2012 р.). – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. -- С. 53-56.

11. Вовчанська О. А. Організація слідчого огляду при розслідуванні незаконного перевезення наркотиків залізничним транспортом / О. А. Вовчанська // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності та юридичної науки : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 19-20 верес. 2013 р.). – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 553-556.

12. Вовчанська О. А. Принципи слідчого огляду / О. А. Вовчанська // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ : проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 27 верес. 2013 р.). – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 39-40.

13. Вовчанська О. А. Дотримання прав людини при проведенні обшуку / О. А. Вовчанська // Права людини: теорія, реальність, перспективи : матеріали науково-практ. семінару (м. Дніпропетровськ, 12 груд. 2013 р.) ; укладач: канд. юрид. наук, доц. І.А. Сердюк. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр.

справ, 2014. – С. 254-256.

14. Вовчанська О. А. Особливості слідчого огляду при розслідуванні незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом / О. А. Вовчанська // Актуальні питання оперативно-розшукової протидії злочинам : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 16 трав. 2014 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. – С. 176-180.

АНОТАЦІЯ

Вовчанська О. А. Розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпропетровськ, 2014.

Дисертація є комплексним монографічним дослідженням методики розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом.

У дисертаційному дослідженні відокремлено предмет перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом та визначено елементи обстановки, в якій вчинюються злочини; систематизовано способи перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом та встановлено сліди, що виникають при застосуванні того чи іншого способу; надано характеристику осіб, які займаються незаконним перевезенням наркотичних засобів залізничним транспортом.

Визначено особливості виявлення ознак злочину та початку досудового розслідування; виділено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування та розроблено алгоритм дій слідчого по кожній з них. Визначено особливості організації і тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного перевезення наркотичних засобів залізничним транспортом.

Ключові слова: наркотичні засоби, криміналістична характеристика, досудове розслідування, слідча ситуація, організація, тактика, слідчі (розшукові) дії.

АННОТАЦИЯ

Вовчанская Е. А. Расследование незаконной перевозки наркотических средств железнодорожным транспортом. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная

экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Днепропетровск, 2014.

В диссертации рассмотрены теоретические основы методики расследования незаконной перевозки наркотических веществ железнодорожным транспортом, а также актуальные проблемы практики применения данной методики органами внутренних дел. Диссертация является первым в отечественной науке монографическим исследованием, в котором на основе системного подхода осуществлен комплексный криминалистический анализ методики расследования незаконной перевозки наркотических веществ железнодорожным транспортом. В работе комплексно, с использованием современных методов познания, с учетом новейших достижений правовой науки исследованы проблемные вопросы данного вида преступлений, на основе чего сформулировано авторское видение возможных путей разрешения проблемных вопросов досудебного расследования.

Разработаны и систематизированы структурные элементы криминалистической характеристики рассматриваемого вида преступлений, состоящей из предмета преступного посягательства; способов перевозки наркотических средств; обстановки совершения преступления; следовой картины и характеристики личности преступника. На основе анализа материалов уголовных дел установлены обстоятельства, подлежащие исследованию и доказыванию, а именно: имела ли место незаконная перевозка наркотиков; где и когда выявлен факт перевозки, кем совершено преступление, наличие отягчающих обстоятельств; преступление совершено лицом или группой лиц, роль каждого из них; количество наркотиков, способ изготовления, вид сырья и используемое оборудование; обстоятельства, способствующие совершению преступления, и др.

На основании анализа следственной практики установлено, что первичные материалы, которые являются поводом для начала уголовного производства, поступают в правоохранительные органы из разных источников информации, которыми могут быть: заявления, письма и сообщения, поступившие от отдельных граждан; сообщения сотрудников учреждений и организаций железнодорожного транспорта; материалы следствия, выделенные из других уголовных производств; материалы, полученные в ходе проведения негласных следственных (розыскных) действий и оперативно-розыскных мероприятий. Также информация о перевозке наркотиков железнодорожным транспортом в следственные органы поступает от патрульно-постовых нарядов и оперативных подразделений органов внутренних дел, которую они получают во время охраны общественного порядка, при проверке документов у граждан и проведении иных мероприятий профилактического характера.

Определены типичные следственные ситуации первоначального этапа расследования, а именно: преступник известен и задержан во время транспортировки наркотиков или после прибытия поезда на прилегающей территории; преступник неизвестен, скрылся с места происшествия, оставив наркотики, есть определенные данные о нем; выявлены наркотики,

преступник неизвестен и отсутствует информация о нем. Разработаны организационно-тактические основы проведения следственных (розыскных) действий, акцентировано внимание на организационно-тактическом обеспечении следственного осмотра и допроса, раскрыты тактические ошибки и просчеты, которые допускаются следователями во время досудебного расследования.

Сформулирован ряд конкретных предложений и рекомендаций, направленных на усовершенствование теоретико-правовых основ уголовно-процессуальных отношений, уточнены и сформулированы некоторые категории уголовного процесса и криминалистики.

Ключевые слова: наркотические средства, криминалистическая характеристика, досудебное расследование, следственная ситуация, организация, тактика, следственные (розыскные) действия.

SUMMARY

Vovchans'ka O. A. Investigation of illegal drugs railway transportation. – The manuscript.

The thesis is for candidate degree of legal sciences on speciality 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operational-Search Activity. – The Dnipropetrovs'k State University of Internal Affairs. – Dnipropetrovs'k, 2014.

The dissertation is the first in domestic science monographic research on the basis of system-activity approach implemented comprehensive forensic analysis techniques to investigate the transport of drugs by railway transport.

The thesis deals with consideration of theoretical bases of methodology of investigation of illegal transportation of drugs by a railway transport, and also to the issues of the day of practice of application of this methodology in internal affairs bodies. The work is one of maiden attempts complex, with the use of modern methods of cognition, taking into account the newest achievements of legal science to investigate the problem questions of this type of crimes, on the basis of what set forth authorial vision of possible ways of permission of problem questions of investigation.

The structural elements of criminalistics description of the examined type of crimes are worked out and systematized, typical inquisitional situations and algorithms of actions of investigator are certain on each of them. Organizational-tactical bases of realization of inquisitional actions are worked out, attention is accented on the organizational-tactical support of inquisitional examination and interrogation, tactical errors and miscalculations that is assumed by investigators during pre-trial investigation are exposed.

Keywords: drugs, criminalistics description, pre-trial investigation, investigative situation, organization, tactics, investigative (detective) actions, operational-investigative activities.